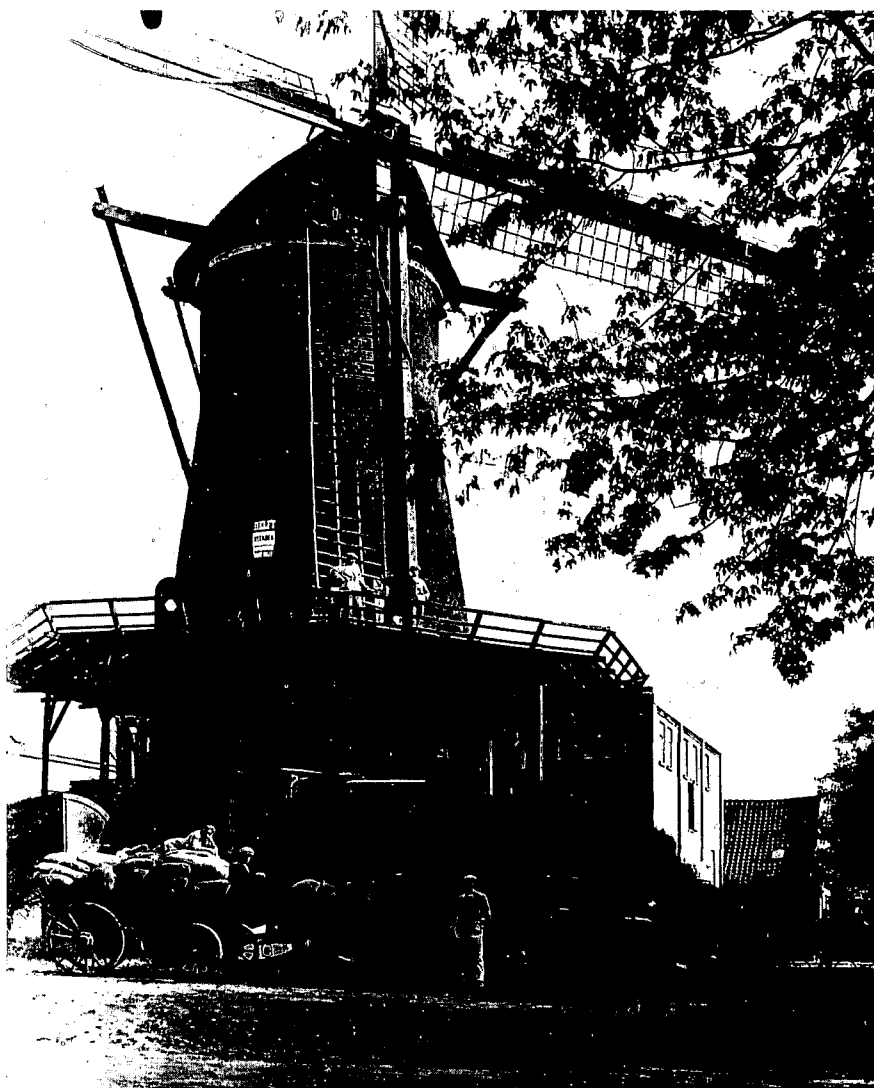

Het einde van molen 'De Eendracht' te Wageningen

BART VAN ALLER

De ironie van het lot wil dat, rond de dag dat het jaar van het Industriële Erfgoed werd geopend, een begin is gemaakt met de sloop van de molen 'De Eendracht' te Wageningen, de op één na oudste stenen molen van de Veluwe. Een afbraak die pijn doet. Pogingen om de molen op de Rijksmonumentenlijst te krijgen, en daarmee het oudste industriële monument voor Wageningen te behouden zijn mislukt.

De Eendracht in de jaren '30. (foto's Archeologische Werkgroep Wageningen).

'De Eendracht' heeft een bewogen geschiedenis, een geschiedenis die zeker teruggaat tot het jaar 1383, waarin voor het eerst de voorloper van de molen wordt genoemd. Voordat hij 1785 in opdracht van de provincie werd gebouwd hadden er op die plaats

al twee houten middeleeuwse voorgangers gestaan, die beide door brand werden verwoest. De Eendracht werd als stenen korenmolen gebouwd, maar was in de 19de eeuw ook een tijd als runmolen (eekmolen) in gebruik. Deze runfabricage en de daarmee

samenhangende leerindustrie was vroeger op de Veluwe van groot belang.

Oorspronkelijk was de Eendracht een beltmolen maar hij werd na een brand in 1906 4,5 meter verhoogd en van een stelling voorzien waardoor de zeldzame combinatie belt-en stellingmolen ontstond. Deze aanpassing was noodzakelijk geworden om de molen van voldoende windvang te voorzien nadat er rondom villa's waren verzezen. 'De Eendracht' was de enige belt-en stellingmolen op de Veluwe en een prachtig voorbeeld van inventiviteit en aanpassing aan veranderde omstandigheden. In 1939 werd de molen aangepast aan het zogenaamde 'systeem-van Bussel' waarvoor de eigenaar, molenaar *Van Rooijen*, terecht het eerste Certificaat van Verdienste van de vereniging 'De Hollandsche Molen' ontving. Helaas verloor de molen tijdens de zware storm van november 1940, die veel molens in Nederland noodlottig werd, zijn kap en werd het wickenkruis verwoest. Er vond geen restauratie plaats en het betekende het einde van het windbedrijf, het wickenkruis kwam niet meer terug.

Molenrompen onbeschermd

Bestaande windmolens kunnen vrijwel zeker zijn van hun voortbestaan, maar molenrompen of molenstompen vallen veelal niet onder enige bescherming. In 1990 zag een projectontwikkelaar brood in de schitterend gelegen locatie met zijn fraaie uitzicht, kocht het terrein met de daarop staande molenromp van de eigenaresse en liet de gemeente het bestemmingsplan wijzigen. De Vereniging 'Oud-Wageningen'

Restanten van de Eendracht eind april 1996.

richtte zich tot de gemeente met het verzoek de Eendracht op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen, hetgeen natuurlijk al veel eerder had moeten gebeuren, maar dit werd afgewezen. Ook een advies van de gemeentelijke monumentencommissie om de molen te behouden, werd door de gemeente terzijde geschoven. In 1993 werd de Rijksdienst voor de Monumentenzorg verzocht de molenromp op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Uiterlijk in april 1994 had er een uitspraak moeten komen. Blijkbaar zat de Rijksdienst met het besluit in de maag want meer dan een jaar later was dit besluit er nog niet. Eind juli 1995 deelde de staatssecretaris mee, dat de aanvraag niet werd gehonoreerd. Gronden voor het negatieve advies waren: ten eerste, de beperkte cultuurhistorische waarde, ten tweede de slechte bouwkundige toestand en als derde punt het negatieve advies van de gemeente Wageningen. De eerste twee argumenten zijn niet moeilijk aan te vechten. De molen bood weliswaar, nadat het veevoederbedrijf was stopgezet, een trieste aanblik, maar onderzoek heeft uitgewezen dat zich onder dikke teerlagen een nog gave romp bevond. Gelet op de moeite die de slopers nu hebben gehad om de molen 'klein te krijgen' was consolidatie of beter nog restauratie zeer goed geweest.

Gemeente adviseerde negatief

Wat de cultuurhistorische waarde betreft: het unieke van een belt- en stelling molen is, dat het één van de oudste stenen molens in Gelderland was. Deze omstandigheid, het beeldbepalende van de molen, zeker vanaf de Rijnovers gezien, en tenslotte het feit dat de Eendracht deel uitmaakte van het 'korenmolentint' langs de Rijn, waren voldoende redenen om de cultuurhistorische waarde, die zeker uitstijgt boven het lokale belang, te onderbouwen. Algemeen wordt gevoeld dat het negatieve advies van de gemeente Wageningen van doorslaggevende betekenis is geweest bij de beslissing van de minister, en naar de achtergrond van dat advies kan men slechts gissen. Pogingen om de molenromp in eventuele nieuwbouw op te nemen zijn ook op onwil gestrand. Er werd geen hoger beroep aangetekend tegen de beslissing van de minister en daarmee was het doek definitief gevallen voor de Eendracht. Een gemiste kans, een van de vele gemiste kansen in Wageningen.

Kortzichtig

Wageningen is een stadje dat, tweemaal door oorlogsgeweld getroffen, gehovend door een niets ontziende naoorlogse vernieuwingsdrift, nog maar weinig kan laten zien van haar historie als Gelderse grensvesting.

Wageningen hoort niet bij de gemeenten die hun cultuurhistorisch bezit naar waarde weten te schatten, hetgeen al vaker is gebleken. Dat er ook in het geval van de Eendracht bij de gemeente geen interesse bestond om de molen te behouden voor het nageslacht is onvergeeflijk. Projectontwikkelaars wordt helaas niets in de weg gelegd, integendeel: appartementen complexen rijzen, op vroegere locaties van monumentale gebouwen, als paddestoelen uit de grond. Hooguit in de namen daarvan, in dit geval 'Residentie de Eendracht', klinkt nog iets van het verleden door. Dat ook hier weer voorbijgegaan wordt aan de agrarische geschiedenis van Wageningen, aan de rol van monumenten daarin, is arrogant en kortzichtig. Door het slopen van 'De Eendracht' is definitief duidelijk geworden dat men bij de gemeente Wageningen geen behoefte heeft aan herinneringen aan het verleden. Gevreesd moet worden dat het verkwanselen van 'De Eendracht' niet de laatste monumentale misstap zal zijn. In het centrum van de stad worden achter de schermen al voorbereidingen getroffen voor een verdere 'schoonmaak'.

Bart van Aller is lid van Heemschut te Wageningen